

УДК 355.233:005.963.5]:355.231.4(477.74)(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/msd/2023.1.11>

ДОСВІД ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ІНСТИТУТУ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ» ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ КОРАБЕЛЬНОЇ ПРАКТИКИ НА ОРП «WODNIK»

Сапіга В. В.

кандидат технічних наук,
заступник начальника кафедри Інституту Військово-Морських Сил
Національного університету «Одеська морська академія»
ORSID: 0000-0002-2752-5152

Анотація. У статті представлений аналіз досвіду корабельної практики курсантів Інституту Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія» на навчальному кораблі, Республіка Польща. Автором статті під час огляду предметної області даного дослідження були вказані резерви у нормативно-правовій базі практичної підготовки здобувачів вищої освіти. Завдяки цьому автор статті, використовуючи метод порівняння двох підходів до практичної складової частини освітнього процесу підготовки майбутніх офіцерів для Військово-Морських Сил Республіки Польща та України, виявив найбільш успішні практики та методики, які є сенс впроваджувати в освітній процес підготовки військового моряка. Опис результатів дослідження був поділений на етапи у відповідності за логічно-последовною структурою корабельної практики на навчальному кораблі. Це дало можливість провести критичний аналіз кожного етапу та, використовуючи набутий досвід, окреслити позитивні практики у практичній складовій підготовки курсантів, що в підсумку дозволить, у майбутньому, покращити якість підготовки курсантів за спеціалізацією «корабельні енергетичні установки» на кафедрі корабельної енергетики та електроенергетичних систем та в Інституті ВМС в цілому. Після завершення дослідження автор статті у висновках чітко окреслив напрямки удосконалення практичної складової частини підготовки курсантів Інституту Військово-Морських Сил та запропонував шляхи подальшого дослідження з даної теми.

Ключові слова: досвід, здобувач вищої освіти, корабельна практика, курсанти, практична підготовка, якість підготовки.

Sapiha V. V. EXPERIENCE OF PRACTICAL TRAINING OF CADETS OF THE INSTITUTE OF NAVAL FORCES OF THE NATIONAL UNIVERSITY “ODESA MARITIME ACADEMY” BASED ON THE RESULTS OF SHIPBOARD PRACTICE AT ORP “WODNIK”

Abstract. The article presents an analysis of the shipboard practice experience of cadets of the Institute of Naval Forces of the National University “Odesa Maritime Academy” on the training ship of the Republic of Poland. The author of the article, during the review of the subject area of this research, indicated the reserves in the regulatory and legal base of practical training of higher education applicants. Thanks to this, the author of the article, using the method of comparing two approaches to the practical component of the educational process of training future officers for the Naval Forces of the Republic of Poland and Ukraine, discovered the most successful practices and methods that make sense to introduce into the educational process of training a military sailor. The description of the research results was divided into stages in accordance with the logical and slender structure of ship practice on a training ship. This made it possible to carry out a critical analysis of each stage and, using the acquired experience, to outline positive practices in the practical component of cadet training, which will eventually allow to improve the quality of training of cadets specializing in “ship power installations” at the Department of ship energy and electric power systems and at the Institute of the Navy in the future as a whole upon completion of the research, the author of the article, in the conclusions, clearly outlined directions for improving the practical component of the training of cadets of the Institute of the Naval Forces and suggested ways of further research on this topic.

Key words: experience, ship practice, practical training, cadets, quality of training.

Корабельна практика, курсантів Інституту Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія» (далі, Інститут ВМС) є невід’ємною складовою частиною практичної підготовки майбутніх офіцерів для Військово-Морських Сил Збройних Сил України (за окремим договором – також для Державної прикордонної служби України), яка спрямована на набуття здобувачами вищої освіти умінь та практичних навичок у виконанні технологічних операцій з технічного обслуговування та ремонту озброєння і військової техніки (далі, ОВТ), реалізації службових завдань військово-професійної діяльності, та здійснюється на підставі акредитованих освітніх програм.

Вступ та постановка проблеми. Корабельна практика організовується та проводиться на кораблях (катерах, суднах) Військово-Морських Сил Збройних Сил України (далі – ВМС ЗС України) за відповідними програмами практики [1], але з початку широкомасштабної російсько-української війни перед Командуванням ВМС ЗС України, зокрема керівництвом Інституту ВМС, гостро постала проблема забезпечення практичної підготовки (навчальної та корабельної практики, стажування) курсантів та її безпеки (в контексті генерування майбутнього людського капіталу), що визначає актуальність даного дослідження. Дане дослідження спрямоване на проведення аналізу досвіду практичної підготовки курсантів Інституту ВМС на ОРП “*Wodnik*”, Республіка Польща. Синтез отриманих знань та умінь під час керівництва практичної підготовки курсантів Інституту ВМС, що навчаються за спеціальністю – «255 Озброєння та військова техніка» і за спеціалізацією «Корабельні енергетичні установки», дозво-

лить удосконалити систему підготовки здобувачів вищої освіти, що в підсумку покращить якість підготовки та адаптивність освітньо-професійної програми.

Огляд предметної області. Питання видів, порядку проведення та мета практичної підготовки курсантів висвітлюється в ряді документів Законодавчої бази України. Документи з практичної підготовки курсантів умовно можна поділити на дві основні групи. Перша група законодавчих документів стосується питань чіткого ранжування, порядку проведення та смислового навантаження різноманітних за видами практик, зокрема корабельної практики, та представлені декількома наказами Міністра Оборони України та спільними наказами Міністра Оборони України та Міністра освіти і науки України, такими як:

– Наказ МО України від 09.01.2020 року № 4 – оговорює особливості організації освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти та визначає основні види практичної підготовки курсантів [2].

– Наказ МО України від 12.01.2016 року № 5 – визначає порядок організації і проведення військового (флотського) стажування, різних видів практик, зокрема корабельної, курсантів вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, які навчаються для потреб Збройних Сил України [1].

– Суспільний Наказ Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України від 14.12.2015 року № 719/1289 – визначає порядок організації та проведення військової підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу та оговорює практичну підготовку фахівців під час проведення навчальних зборів, зокрема на кораблях (катерах, суднах) ВМС ЗС України [3].

– Практика студентів, які навчаються за програмами підготовки військових фахівців для проходження військової служби за контрактом за схемою «студент – курсант», організовується та проводиться відповідно до вимог «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» (зі змінами), затвердженого наказом

Міністерства освіти України від 08 квітня 1993 року № 93.

До другої групи законодавчих документів можна віднести: Стандарт Вищої освіти за спеціальністю 255 Озброєння та військова техніка, Професійний стандарт (у випадку потреби) та Освітньо-професійні програми підготовки здобувачів вищої освіти. Дані документи, визначають структурно-логічну послідовність проходження різних за видами практик та смислове навантаження у вигляді компетентностей та програмних результатів навчання та обсяг відповідної практики у кредитах ECTS [4].

Виходячи з представленого огляду законодавчої бази, ми бачимо, що перша група дає відповідь на питання, як, яким чином і де може проводитися практична підготовка курсантів Інституту ВМС, друга група, зокрема освітньо-професійні програми, містить резерв удосконалення, покращення якості підготовки та відповідної автономності закладу вищої освіти з цього приводу.

Опис результатів дослідження. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, яке є своєрідним зовнішнім аудитором для закладів вищої освіти з питань якості підготовки здобувачів вищої освіти, чітко говорить про те, що освітньо-професійна програма та навчальний план, розроблений на її підставі, повинні бути адаптивними до змін в освітньому, науковому та ін. середовищах. Стосовно військових закладів вищої освіти треба враховувати додатково зміни в секторі безпеки та оборони України. Отриманий досвід щодо порядку та організації проведення корабельної практики на навчальному кораблі ОРП “*Wodnik*”, Республіка Польща, дає можливість забезпечити адаптивність освітнього процесу курсантів Інституту ВМС, що навчаються за спеціальністю – «255 Озброєння та військова техніка» та за спеціалізацією «Корабельні енергетичні установки», завдяки запровадженню успішних методик та цікавих підходів у практичній підготовці курсантів.

З метою виявлення найбільш успішних практик та методик у практичній складовій частині підготовки курсантів Інституту ВМС з послідуочим їх впровадженням в освіт-

ній процес використаємо метод порівняння двох підходів до корабельної практики, а саме Академії Військово-Морських Сил ім. Героїв Вестерплате (м. Гдиня, Республіка Польща) та Інституту ВМС.

В освітньо-професійній програмі Академії Військово-Морських Сил ім. Героїв Вестерплате (далі – Академія) чітко проведено ранжування компетентностей та програмних результатів навчання як за роками навчання, так і за вагомністю, а також визначення сил та засобів забезпечення практичної складової частини підготовки курсантів. Наприклад, за роками навчання: 1 рік – це навчально-тренувальний центр Академії та вітрильне судно «*Іскра*»; 2 рік – навчальний корабель ОРП “*Wodnik*”; 3 рік – бойові кораблі ВМС, Республіка Польща; 4 рік – навчальний корабель ОРП “*Wodnik*”. Такий підхід дає можливість відповідним кафедрам Академії розробляти «Програму практики курсантів» з більшою деталізацією завдань, виходячи з можливостей об’єктів практичної підготовки курсантів.

Практична підготовка курсантів Інституту ВМС на даному етапі майже не має відмінностей від Академії, але має деякі особливості, такі як:

– освітньо-професійна програма, у відповідності до рекомендацій Міністерства Оборони України щодо розроблення [5], поки не поділяє практичну складову частину за роками, що в підсумку призводить до своєрідного обтяжування програми практики на 1 та 2 роках навчання компетентностями та програмними результатами навчання, які за структурно-логічною схемою підготовки ще не можуть бути повною мірою реалізовані на цьому етапі;

– різноманітність сил та засобів, що забезпечують практичну підготовку на 1-му та 2-му роках навчання. Наприклад, за роками навчання: 1 рік – морська практика у форматі шлюпочного походу у прибережній зоні Чорного моря або на внутрішніх водних шляхах України; 2 рік – катерна практика на навчальних катерах або корабельна практика на бойових кораблях ВМС ЗС України. З одного боку, це постійна зміна об’єктів практичної підготовки, що призводить до своєрідного узагальнення програм практик, з іншого боку, дає

більше автономії курсанту під час складання «Особистого плану корабельної практики» та дозволяє кафедрам додавати динамічності в освітньо-професійні програми.

Наступний етап пов'язаний зі звітними документами, що в підсумку повинен представити курсант.

В Академії курсанти на 1 році навчання отримують *“Training book”*, який вони ведуть протягом усього свого навчання. Це пов'язано з тим, що диплом про вищу освіту Академії дає можливість випускнику не тільки реалізувати свою кар'єру у ВМС, а у випадку її завершення продовжувати кар'єру моряка на судах торговельного флоту. Наявність *“Training book”* є вимогою ІМО (Міжнародною морською організацією) та визначається «Міжнародною конвенцією про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року». Дане рішення підвищує вагомість диплому про вищу освіту випускника Академії та створює привабливість професії військового моряка (наприклад, працевлаштування у цивільному житті, тобто після закінчення кар'єри військового моряка). Після успішно зданих заліків курсантам видається сертифікат (наприклад, практика на 1-му та 2-му роках навчання) від з'єднання, якому належить навчальне судно, зі стислим описом порядку проходження практики та характеристикою здобувача вищої освіти.

Даний етап практики для курсантів Інституту ВМС чітко регламентується положенням Наказу МО України від 12.01.2016 року № 5 та передбачає наявність у курсанта оформленого «Журналу практики (корабельна практика)», відгуку на здобувача вищої освіти від командира корабля (катера, судна) та оговорює порядок оцінювання досягнень курсанта за результатами проходження практики. Відмінність даного етапу практики полягає в тому, що на кожен вид практики готується свій «Журнал практики».

Безпосередньо сам процес проходження курсантами корабельної практики на підставі досвіду практики на навчальному кораблі ОРП *“Wodnik”* має свої позитивні практики, а саме:

– «Програма корабельної практики», зокрема розділ «Розподіл навчального часу за розділами та темами», не була сталою, що

давало змогу корегувати як час, так і наповнення окремих тем та розділів, виходячи з запитів сьогодення. Наприклад, за підсумками проведення загальнокорабельного навчання «Організація покидання аварійного корабля» з імітацією практичних дій та відпрацювання нормативів старшим помічником була виявлена прогалина в знаннях курсантів Академії з питань порядку використання колективного засобу порятунку ПРН-10 (пліт рятувальний надувний). Інший приклад: на підставі отриманих даних від екіпажу навчального корабля щодо передумови, наслідків та шляхів відновлення працездатності системи охолодження головного двигуна (несправність виникла під час переходу) були внесені корегування (зміни) у зміст теоретичного та практичного занять з особливостей технічної експлуатації систем, що обслуговують дизельний двигун. У підсумку це дозволило поєднати знання теорії з відповідних питань конструкції та набуття практичних умінь з особливості технічної експлуатації обладнання та систем корабля відповідно, що підвищує якість навчання.

– Деталізація завдань, виходячи з можливостей об'єктів практичної підготовки курсантів (одна з відмінностей підходів, див. вище) реалізується у вигляді одного з підходів технології проблемного навчання. Курсантам Академії ставляться завчасно проблемно-теоретичні завдання з найбільш важливих та цікавих питань, що дозволяє вести активний діалог з групою під час практики (на прикладі розробленої презентації) та в підсумку дозволяє курсанту удосконалювати вміння працювати автономно та в команді, зокрема в умовах багатонаціонального колективу (один з програмних результатів навчання), та розвивати лідерські якості.

– Під час несення вахт це зміни обов'язків залежно від своєчасності здачі проміжних випробувань посадовим особам корабля (в даному випадку – електромеханічної бойової частини), від моториста, трюмного до старшини команди, це в підсумку дає можливість, по-перше, усвідомити та закріпити знання базових посадових обов'язків, по-друге, процес вивчення з цього питання в групі курсантів створює атмосферу «здорової» конкуренції.

– Циклічність практичної підготовки під час перебування курсантів в морі: підтримується цикл – п'ять днів активної праці (теоретичні, практичні заняття та несення вахт і корабельних нарядів), наступні півдня (іноді день) – своєрідне психологічне розвантаження курсантів завдяки зміні одного виду діяльності на другий. Наприклад, організація невеликих спортивних змагань (рис. 1) або організація неформального турніру з риболовлі та ін. Дана практика дозволяє тримати пізнавальну активність курсантів на достатньо високому рівні та забезпечувати ефективність практичної підготовки.

– Набуття курсантами Інституту ВМС практичних умінь проведення публічних виступів, який реалізований у вигляді підготовленої та прочитаної ними під час корабельної практики лекції-дискусії за однією з тем теоретичного циклу (рис. 2), що є не тільки одним із ефективних способів практичного тренінгу з англійської мови та набуття умінь вести заняття, тримати увагу та зацікавленість аудиторії.

– Удосконалення майстерності керівника практики від Інституту ВМС під час активного діалогу на англійській мові з багатонаціональною групою курсантів в процесі проведення ним лекції-дискусії за тематикою корабельної практики, що є, по-перше, одним з ефективних способів практичного тренінгу з англійської мови для науково-педагогічного працівника, по-друге, реалізацією концепції наближення системи вищої військової освіти

до стандартів, що притаманні Північно-Атлантичному альянсу.

Перелічені вище позитивні практики сумісно з набутим досвідом та інформаційним наповненням практичної складової практики дозволяють покращити практичну складову частину освітнього процесу на кафедрі корабельної енергетики та електроенергетичних систем та в Інституті ВМС в цілому.

Висновки. У даній статті автор узагальнив досвід проходження корабельної практики курсантами Інституту ВМС, які навчаються за спеціальністю «255 озброєння та військова техніка» і за спеціалізацією «Корабельні енергетичні установки», який в підсумку дозволить у майбутньому зробити освітньо-професійну програму більш гнучкою до вимог сьогодення та в цілому покращити якість підготовки майбутніх офіцерів для ВМС Збройних Сил України. Проведене дослідження дозволило сфокусувати увагу на таких напрямках практичної складової підготовки курсантів Інституту ВМС, як:

1) чітке ранжування за роками навчання та вагомістю компетентностей та програмних результатів навчання за відповідними видами практик шляхом внесення змін в наявні та в майбутні освітньо-професійні програми;

2) акумуляція отриманого досвіду практичної підготовки курсантів Інституту ВМС на навчальному кораблі ОРП «Водник» надає у майбутньому можливість вибудувати порядок проходження та організацію проведення корабельної практики на вітрильному судні «Дружба»;

Рис. 1. Приклад психологічного розвантаження курсантів під час корабельної практики

Рис. 2. Обговорення змістовного наповнення лекції-дискусії курсантів

3) задовольнить потреби здобувачів вищої освіти в їх самореалізації під час навчання в Інституті ВМС, що відповідає концепції «курсантоцентричного підходу» у вищій освіті;

4) активне запровадження в освітній процес кафедри корабельної енергетики та електроенергетичних систем напрацьованих інформа-

ційних матеріалів щодо основного обладнання корабля та педагогічних практик.

Напрямами подальшого дослідження можна вважати вивчення результатів застосування сучасних педагогічних технологій або методик в освітньому процесі, ґрунтуючись на базі отриманого досвіду корабельної практики на навчальному кораблі ОРП “*Wodnik*”.

Література:

1. Інструкція про порядок організації і проведення військового (флотського) стажування, різних видів практик, зокрема корабельної, курсантів вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, які навчаються для потреб Збройних Сил України. Введено в дію Наказом МО України від 12.01.2016 р. № 5. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/480087__480152).

2. Про затвердження Положення про особливості організації освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти. Введено в дію Наказом МО України від 09.01.2020 р. № 4. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/4_nm.pdf).

3. Про затвердження Інструкції про організацію військової підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу. – Введено в дію суспільним Наказом Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України від 14.12.2015 року № 719/1289. URL: https://www.mil.gov.ua/content/gsc_orders/MOU2015_719_1289.pdf).

4. Національний освітній глосарій: вища освіта. URL: <https://erasmusplus.org.ua/2014-12-24-01-04-22/vyshcha-osvita-i-bolonskyi-protses/196-natsionalnyi-osvitnii-hlosarii-vyshcha-osvita.html>.

5. Організаційно-методичні рекомендації з розроблення (коригування) професійних стандартів військового фахівця Збройних Сил України за військово-обліковою спеціальністю (групою військово-облікових спеціальностей), освітньо-професійних (освітньо-наукових), професійних програм, планів-програм фахової підготовки, навчальних планів підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України, закладах фахової передвищої військової освіти та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти. Затверджені Першим Заступником Міністра оборони України, 13.11.2020 р.

References:

1. Instruktziia pro poriadok orhanizatsii i provedennia viiskovoho (flotskoho) stazhuvannia, riznykh vydiv praktyk, zokrema korabelnoi, kursantiv vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladiv ta viiskovykh navchalnykh pidrozdiliv vyshchyykh navchalnykh zakladiv, yaki navchaitusia dlia potreb Zbroinykh Syl Ukrainy. – Vvedeno v diiu Nakazom MO Ukrainy vid 12.01.2016 r. № 5. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/480087__480152 [in Ukrainian].

2. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro osoblyvosti orhanizatsii osvitnoi diialnosti u vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladakh Ministerstva oborony Ukrainy ta viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh zakladiv vyshchoi osvity. – Vvedeno v diiu Nakazom MO Ukrainy vid 09.01.2020 r. № 4. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/4_nm.pdf [in Ukrainian].

3. Pro zatverdzhennia Instruktzii pro orhanizatsiiu viiskovoi pidhotovky hromadian Ukrainy za prohramoiu pidhotovky ofitseriv zapasu. – Vvedeno v diiu suspilnym Nakazom Ministerstva oborony Ukrainy ta Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 14.12.2015 roku № 719/1289/ URL: https://www.mil.gov.ua/content/gsc_orders/MOU2015_719_1289.pdf [in Ukrainian].

4. Natsionalnyi osvitnii hlosarii: vyshcha osvita. URL: <https://erasmusplus.org.ua/2014-12-24-01-04-22/vyshcha-osvita-i-bolonskyi-protses/196-natsionalnyi-osvitnii-hlosarii-vyshcha-osvita.html> [in Ukrainian].

5. Orhanizatsiino-metodychni rekomendatsii z rozroblennia (koryhuvannia) profesiinykh standartiv viiskovoho fakhivtsia Zbroinykh Syl Ukrainy za viiskovo-oblikovoiu spetsialnistiu (hrupoiu viiskovo-oblikovykh spetsialnostei), osvitno-profesiinykh (osvitno-naukovykh), profesiinykh prohram, planiv-prohram fakhovoi pidhotovky, navchalnykh planiv pidhotovky viiskovykh fakhivtsiv u vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladakh Ministerstva oborony Ukrainy, zakladakh fakhovoi peredvyshchoi viiskovoi osvity ta viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh zakladiv vyshchoi osvity. Zatverdzeni Pershym Zastupnykom Ministra oborony Ukrainy, 13.11.2020 r. [in Ukrainian].